Pjesnički rad Lukrecije Bogašinović

Petanjak Škiljić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:859644

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatski jezik i književnost

Katarina Petanjak Škiljić

PJESNIČKI RAD LUKRECIJE BOGAŠINOVIĆ

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Milovan Tatarin

Osijek, 2018.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Sveučilišni diplomski jednopredmetni studij Hrvatskoga jezika i književnosti nastavnoga smjera

Katarina Petanjak Škiljić

PJESNIČKI RAD LUKRECIJE BOGAŠINOVIĆ

Diplomski rad

Humanističke znanosti, filologija, kroatistika

Mentor: prof. dr. sc. Milovan Tatarin

Osijek, 2018.

Sadržaj

Sažetak	4
1. Lukrecija Bogašinović i njezino doba	5
2. Lukrecija Bogašinović u hrvatskom književnopovijesnom studiju	9
3. Pjesnička djela Lukrecije Bogašinović	13
3.1. Usporedba s biblijskim predlošcima	13
3.2. Žanr i forma	16
3.3. Tematsko-motivska razina	18
3.4. Tragom Lukrecijina svjetonazora	21
3.5. Ženski likovi	26
4. Zaključak	31
5. Literatura	33
Životopis	35

Sažetak

Ovaj će se rad baviti životom i djelom Lukrecije Bogašinović. Nakon upoznavanja s njezinom biografijom, opisat će se pjesnikinj status u hrvatskom književnopovijesnom studiju od 18. stoljeća do danas. Potom će se analiza usmjeriti na njezina djela. Iznijet će se usporedba s biblijskim predlošcima, a zatim će se odrediti žanrovska pripadnost i forma. Uslijedit će tematsko-motivska analiza, a poseban će naglasak biti stavljen na svjetonazor koji je moguće iščitati iz njezinih sastavaka. Ženski likovi bit će posebno obrađeni zbog njihove specifičnosti, a u konačnici će se njezina djela pokušati smjestiti u društveni kontekst u kojemu su nastajala te zaključiti koja je bila primarna namjera Lukrecijinih sastavaka.

Ključne riječi: Lukrecija Bogašinović, dubrovačka književnost, 18. stoljeće, spjev, božićna pastorala, Biblija

1. LUKRECIJA BOGAŠINOVIĆ I NJEZINO DOBA

Obitelj Bogašinović bila je poznata pučka dubrovačka obitelj koja je, kako navodi Zdenka Marković, imala i obiteljski grb, što je inače bila povlastica samo vlastele. Iako podrijetlom pučani, Bogašinovići su u Dubrovniku uživali ugled zahvaljujući zanatu kojim se glava te obitelji u 17. stoljeću bavila. Petar Bogašinović bio je naime brijač. Međutim, mjesto u dubrovačkom kulturnom životu Petar Bogašinović nije priskrbio brijačkim zanatom, nego pjesničkim radom. On je 1683. objavio djelo *Beča grada obkruženje od cara Mehmeta i Kara-Mustafe velikoga vezijera* koje tematizira opsadu Beča i pobjedu nad Turcima 1683. godine. Prema Zdenki Marković, popularnost koju je ta pjesma od tri pjevanja, »koja nema pjesničke vrijednosti«,[1] doživjela među suvremenicima zasluga je upravo aktualnosti teme i ushita vezanog uz događaj. Petar Bogašinović trideset je godina obnašao dužnost pisara u državnoj dubrovačkoj žitnici, što će poslije izravno utjecati na sudbinu njegova sina i unuke. Od dvojice sinova koje je Petar u braku dobio, stariji Toma iškolovao se za liječnika, a mlađi Frano je na zamolbu oca, kako piše Marković, namješten kao pisar u državnoj žitnici 1700. godine.

Lukrecija Bogašinović kći je mlađeg Petrova sina Frana i Marije, kćeri »odličnog i poznatoga dubrovačkog pučanina Blaža Đikovića«.[2] Rođena je u Dubrovniku 26. listopada 1710., a iste je godine njezin otac, zajedno s bratom Tomom, završio u sudskom procesu zbog velikog manjka žita u državnoj žitnici. Iako su, prema Marković, oba brata odbijala krivnju, ipak su obojica bili osuđeni. Zajednička kazna bila je otplaćivanje svote od 14975 dukata, što su obojica uredno činila, iako uz poteškoće o kojima izvještava Nada Beritić. U *Otkrićima iz arhiva* ona donosi podatak o Tominim molbama za smanjenjem godišnje rente koje je u nekoliko navrata uputio dubrovačkoj vladi. Te su molbe svaki put bile uvažene. O tome koliko je ta kazna opteretila obitelj Bogašinović govori podatak da je obitelj 1744. pisala vladi, ponovno tražeći smanjenje godišnjeg obroka te da se isplata ograniči samo za Tomina života. Beritić zaključuje da su izvještaji o poteškoćama obitelji Bogašinović bili točni i iskreni jer je vlada pristala na sve zahtjeve u molbi. Osim zajedničke novčane kazne, Frano je u cjelokupnom procesu izvukao deblji kraj jer je na njega pao najveći dio krivnje i teret

[1] Zdenka Marković, *Pjesnikinje starog Dubrovnika od sredine XVI do svršetka XVIII stoljeća u kulturnoj sredini svoga vremena*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1970, str. 185.
[2] Zdenka Marković, nav. dj., str. 188.

odgovornosti zbog manjka državnog žita. Tako je Frano iste godine kada mu se rodila kći osuđen na pet godina »teške robije na galiji bez prava pomilovanja osim većinom glasova Senata«.[3] Nakon odsluženja kazne, Frano Bogašinović nastanio se u važnoj dubrovačkoj trgovačkoj koloniji Novom Pazaru jer se u Dubrovnik nije smio vratiti. Ondje se vrlo brzo uspio snaći te se uključio u rad kolonije, a Beritić navodi da je uskoro i dubrovačka vlada počela koristiti njegove usluge u trgovačkim misijama. Iako mu još uvijek nisu dopuštali povratak u Dubrovnik, 1720. godine dopustili su mu tromjesečni boravak s obitelji u Gradu. Vijeće umoljenih Franu Bogašinoviću tek je 10. travnja 1743. dopustilo konačan povratak u Dubrovnik, kada su njegovoj kćeri bile već 33 godine.

Očevo je izbivanje zacijelo ostavilo traga na Lukreciju. Neki književni povjesničari tvrde da je očev izostanak u njezinu odrastanju očit motiv njezinih tekstova. Ona je odrastala uz majku, a očinsku figuru, po svemu sudeći, imala je u stricu Tomi. O njezinu djetinjstvu i godinama mladenaštva ne zna se ništa. Prema Plejić Poje, moguće je pretpostaviti da je obrazovanje stekla u kući i vjerojatno, zahvaljujući stričevu utjecaju, u nekom od dubrovačkih ženskih samostana. Slijedom očeve tragične sudbine ostala je jedino dijete svojih roditelja, a vlastite djece također nije imala. Udala se relativno kasno, 16. rujna 1753., u 44. godini, za trgovca Šimuna Budmanija. Nije sa sigurnošću poznato čime se Šimun bavio jer se podaci u arhivima razlikuju: negdje se navodi da je bio zlatar, a negdje da je bio brijač. Beritić napominje mogućnost da je obavljao oba zanata. Iako Marković piše da je obitelj Budmani bila ugledna dubrovačka pučanska obitelj, Beritić se s njom ne slaže: »Očito je da nisu pripadali gornjem sloju dubrovačkih pučanskih obitelji, ni po gospodarskoj snazi, a valjda ni po svome ugledu. Simo, Lukrecijin muž, obavljao je neke manje važne upravne poslove izvan grada, a češće je putovao državnim poslovima u Bosnu i Hercegovinu i još dalje sve do Carigrada. Tim se putovanjima koristio i za obavljanje svojih trgovačkih poslova, od kojih, čini se, nije imao velike novčane koristi«.[4] U braku je Lukrecija provela jedanaest godina. Suprug Šimun umro je 2. kolovoza 1764., a u oporuci joj nije ostavio ništa. Svejedno, Lukrecija je bila materijalno osigurana. Iz njezine oporuke pisane 23. lipnja 1783. godine, vidljivo je da je posjedovala »kuću na Posatu u Dubrovniku, kuću na Placi sa dva dućana u njoj, što ju je baštinila od strica Tome, kuću na Ilijinoj glavici i oveći posjed u Župi, nasljedstvo (...) tetke Nike. Taj je njezin posjed obuhvaćao (...) neke seljačke posjede, kuće,

[3] Zdenka Marković, nav. dj., str. 188.
[4] Nada Beritić, *Otkrića iz arhiva: iz književne i političke povijesti Dubrovnika i Dalmacije u 18. i 19. stoljeću,* Književni krug, Split, 2000, str. 132–133.

stranje i glavnu kuću u seocu Žitkovićima«.[5] Osim toga, Beritić naglašava da se Lukrecija u oporuci oštro ograđuje od toga da posjeduje išta od pokojnoga muža te naglašava da je upravo ona obitelj uzdržavala vlastitim posjedima i različitim prihodima s imanja. Umrla je 8. lipnja 1784. u Dubrovniku i pokopana uz roditelje u dominikanskoj crkvi. Osim svega toga, Plejić Poje navodi da se o Lukreciji još zna da je čitala na talijanskom Metastasija i vjerojatno Bibliju te da francuski nije poznavala, da nije bila zainteresirana za suvremenu književnost, da je čitala mnoga djela religiozne tematike te da joj je vjerski život bio izrazito važan, što je moguće iščitati iz djelâ koja je ostavila iza sebe.

U Dubrovniku je u vlasništvu obitelji Budmani sačuvan portret za koji se tvrdi da prikazuje Lukreciju Bogašinović, a naslovljen je *Jakobinka*. Naziv tog portreta, kojemu se ne zna autor, intrigantan je zato što nije jasno zašto bi Lukreciji Bogašinović bio pridodan takav nadimak. Iako su se u doba kada je Lukrecija živjela Gradom počele širiti ideje francuskih enciklopedista, kojima je Lukrecija, pretpostavlja Marković, bila naklonjena, Plejić Poje u predgovoru izdanju *Djela* Lukrecije Bogašinović piše sljedeće: »Premda postoji nesklad između Lukrecijinih konzervativnih, isključivo vjerskih stihova, u kojima se djevojkama čak preporučuje redovnički život, i pretpostavljene otvorenosti prema novim, liberalnim tendencijama što su dolazile iz Francuske, čini se da je u ono vrijeme bilo dovoljno pokazati čak i malu količinu naklonosti prema nekoj od novih ideja koje su dolazile sa Zapada, pa da se njihov pristalica nazove jakobincem«.[6] Naime, život u Dubrovniku u 18. stoljeću bio je na mnoge načine udaljen od aktualnih političkih i društvenih strujanja u Europi, »njegova stvarnost je obnova koja se odvija tijekom cijelog 18. stoljeća sporo i skromno, a zaostale ruševine (gomile) još su i u 19. stoljeću preprečavale cijele ulice«.[7] Prema Slavici Stojan, dubrovačke su gospođe bile komunikativne i kretale su se među obrazovanim ljudima, ali su ponajviše živjele povučeno, usredotočene na vođenje kućanstva i odgoj djece. Stojan navodi kako su strani izvjestitelji o dubrovačkim ženama primjećivali da se »ustežu više nego drugdje (...) i da razuzdanost ovdje nije postala modom«.[8] Posljedica je to vjerojatno općenite težnje prema duhovnoj ravnoteži i snažnog utjecaja koji su na život Dubrovkinja imali svećenici propovjednici. Stojan navodi kako je i u 18. stoljeću još uvijek bio prisutan dubok trag koji je Bartol Kašić ostavio svojim propovijedima u 17. stoljeću, a do žena 18. stoljeća dopro je zahvaljujući tekstovima pisanima jezikom koji su razumjele. Uz Kašićeve tekstove,

[5] Zdenka Marković, nav. dj., str.191–192.
[6] Lahorka Plejić Poje, *Lukrecija Bogašinović: djela*, Thema, Zadar, 2007, str. 7.
[7] Slavica Stojan, *Duhovni život dubrovačkih gospođa u 18. stoljeću*, Dubrovnik, 3–4, Dubrovnik, 1996, str. 121.
[8] Slavica Stojan, nav. dj., str. 123.

Dubrovkinje su utjehu pronalazile i u propovijedima Bernarda Zuzorića i Ardelia della Belle. Pod takvim utjecajima i u takvom okruženju niknule su i prve dubrovačke književnice koje su, pomalo očekivano, pisale djela uglavnom religiozne tematike upućena sugrađankama, mladim Dubrovkinjama kojima je moralni i duhovni putokaz mogao biti potreban. Stojan ističe kako je sadržaj tih sastava »prilagođen ženskom karakteru, svaka misao otkriva u njima ženu kao pisca i recipijenta poruka, ideja, osjećaja i svjetonazora«.[9] Takva je književnica i Lukrecija Bogašinović, koja u pobožnosti pronalazi poticaj i nadahnuće za poučne tekstove upućene ženskoj mladeži, ali i za oštru kritiku onih koje su se odmaknule od uzornog života. Da su ti sastavci naišli na plodno tlo govori i podatak da je sačuvano četrdeset šest različitih prijepisa Lukrecijinih djela, što krnjih, što cjelovitih. Prepisivali su ih brojni dubrovački prepisivači još za vrijeme autoričina života, ali i poslije, sve do sredine 19. stoljeća. Iako njezina djela nikad nisu tiskana, upravo brojnost sačuvanih rukopisa upućuje na činjenicu da su našla put do šire publike te da su bila iznimno popularna i tražena. U popularnosti tih duboko religioznih sastava Dunja Fališevac pronalazi indikator važne promjene u dubrovačkoj pa time i hrvatskoj književnosti. Naime, Fališevac podupire opće stajalište o ženama (posebno mlađim i neobrazovanim) kao ciljanoj publici Bogašinovićkinih djela, ali ona u načinu na koji ta dubrovačka autorica biblijske predloške prizemljuje i emocionalno približava čitateljima pronalazi začetke ženskog pisma u hrvatskoj književnosti: »Od starozavjetnih likova natčovječne snage stvorila je ljude slične i prepoznatljive po svojem emocionalnom habitusu svim drugim ljudima, a zahtijevajući od recipijenta uživljavanje u priču i težeći prisnosti i intimnosti u komuniciranju s čitateljem unijela je elemente ženskog rukopisa«.[10]

[9] Slavica Stojan, nav. dj., str. 134.
[10] Dunja Fališevac, *»Ženska književnost« u Dubrovniku 18. stoljeća*, u: *Kaliopin vrt II*, Književni krug, Split, 2003, str. 139.

2. LUKRECIJA BOGAŠINOVIĆ U HRVATSKOM KNJIŽEVNOPOVIJESNOM STUDIJU

Velik broj prijepisa djela Lukrecije Bogašinović sačuvanih do danas, od kojih su mnogi nastali za Lukrecijina života, svjedoče o recepcijskom interesu za njezina djela, a kontekst u kojima su se prepisivala svrstavaju je uz bok nekima od najuglednijih dubrovačkih pjesnika.[11] Ipak, o Lukreciji Bogašinović u književnopovijesnom studiju ne postoji mnogo zapisa. Kako navodi Lahorka Plejić Poje, stariji književni historiografi Bogašinović uglavnom ne spominju, a kada je spomenu, o njezinim djelima ne pišu na temelju vlastita uvida nego tek nagađajući iz naslova. U knjizi u kojoj se detaljno bavi životima i radom četiriju pjesnikinja starog Dubrovnika, Zdenka Marković navodi sve biografe Lukrecije Bogašinović do svoga doba, zajedno s informacijama o tome kako su predstavili tu dubrovačku pjesnikinju i njezin rad. Iz tih je podataka vidljivo kako je bibliografija Lukrecije Bogašinović već u prvim njezinim biografijama nepotpuna. Taj je propust bio dovoljan da potonji historiografi, koji su podatke o njoj samo prepisivali od prijašnjih, od života Lukrecije Bogašinović naprave slučaj, donoseći nepotpune, a ponekad i krive informacije.

Najraniji historiografski trag o Lukreciji Bogašinović nalazi se u *Dubrovačkoj književnoj kronici* Sebastijana Slade, koji o njoj zapisuje sljedeće: »Ova pjesnikinja još je živa i hvalevrijedno se posvetila hrvatskim muzama. Do sada je ispjevala pastirsku eklogu o porođenju Gospodinovu, a obradila je u stihovima Tobijin život i ispjevala je pjesmu o Abrahamovoj žrtvi«. [12] Sladina *Dubrovačka književna kronika* tiskana je za vrijeme Lukrecijina života, u Veneciji 1767. godine, stoga je činjenica da Slade navodi samo tri njezina teksta opravdana jer je *Život Jozefa patrijarke* Bogašinović spjevala poslije. Međutim, drugi Lukrecijin biograf Francesco Maria Appendini ne donosi potpun popis njezine bibliografije. Naime, u *Povijesno-kritičkim bilješkama o starinama, povijesti i književnosti Dubrovčana* Appendini piše: »Prije malo godina preminule su tri druge Dubrovkinje kojima nije bila nepoznata lijepa književnost, pa zaslužuju da njihovo ime predamo potomstvu. To su Lukrecija Bogašinović, Marija Fačenda i Katarina Sorkočević. Lukrecija Bogašinović, udana

[11] Lahorka Plejić Poje navodi kako je u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti sačuvan rukopis u kojemu je prepisan odlomak Lukrecijina spjeva o Tobiji »zajedno s izvacima iz djela I. Gundulića, J. Palmotića, I. Bunića Vučića, P. Kanavelića i F. Sorkočevića, dakle u uglednome društvu«. Lahorka Plejić Poje, nav. dj., str. 5–6.

[12] Sebastijan Slade, *Fasti litterario – Ragusini/Dubrovačka književna kronika*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2011, str. 120.

Budmani, zanosno je služila ilirskim muzama, i ostavila nam je u neobjavljenim stihovima: 1. Povijest Tobije, 2. Spjev o Abrahamovu žrtvovanju, 3. Eklogu o Božiću, te druge pjesme«.[13] S obzirom na to da su Appendinijeve *Bilješke* tiskane u Dubrovniku 1803. godine, a prema Zdenki Marković kronološki posljednje djelo Lukrecije Bogašinović *Život Jozefa Patrijarke* već je 1770. bilo poznato i prepisivano, nije jasno zašto ga je Appendini izostavio iz autoričine bibliografije. Međutim, taj je propust bio dovoljan da je godinama poslije njezina bibliografija okrnjena.[14]

Prvi važniji trag o Lukreciji Bogašinović s potpunom bibliografijom pronalazimo u Kombolovoj *Povijesti hrvatske književnosti do narodnog preporoda*. Nažalost, iako je Kombol nabrojao sav Bogašinovićkin rad, krivo je naveo njezino ime i godinu smrti: »Od Marije Bogašinović-Budmani (u. 1880.) ima također u rukopisu jedan Razgovor pastirski o Božiću, dok su njezini spjevovi Život Tobijin, Posluh Abrahama patrijarke i Život Jozefa Patrijarke po svoj prilici običajne versifikacije dijelova Sv. pisma, jer im ni sam Appendini ne poklanja mnogo pažnje«.[15] Iz ulomka je vidljivo da je zaključke o Lukrecijinu radu donio na temelju Appendinijevih bilješki, ne poznavajući joj život ni djelo iz vlastitih opservacija. Tek je Zdenka Marković u knjizi *Pjesnikinje starog Dubrovnika* 1970. godine posvetila pažnju ženskoj strani dubrovačkoga književnog života, temeljito prikazavši život i rad dubrovačkih književnica od sredine 16. do kraja 18. stoljeća. Tako je važno mjesto u knjizi posvetila i Lukreciji Bogašinović te prvi put prikazala njezin privatni i književni život, zajedno s kritičkom analizom njezinih djela. Međutim, u *Povijesti hrvatske književnosti: od renesanse do prosvjetiteljstva* koja je tiskana 1974., spomen Lukrecije Bogašinović ponovno izostaje. Bogišić navodi kako »Usporedo sa svojevrsnim književnoznanstvenim i prevodilačkim radom u Dubrovniku u to vrijeme traje i dalje onaj stari i nikad prekinuti smjer pobožne književnosti, pobožna razmišljanja u stihu i prozi«.[16] U tom kontekstu navodi Mariju Betteru Dimitrović i Anicu Bošković, ali Lukreciju Bogašinović propušta spomenuti iako im je bila suvremenica. Isto čini i Ivo Frangeš koji u *Povijesti hrvatske književnosti* iz 1987. ne navodi nijednu pjesnikinju starog Dubrovnika. Potkraj 20. stoljeća ipak u struci jača svijest o dubrovačkim

[13] Francesco Maria Appendini, *Povijesno-kritičke bilješke o starinama, povijesti i književnosti Dubrovčana*, Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik, 2016, str. 554–555.
[14] Zdenka Marković u knjizi *Pjesnikinje starog Dubrovnika* navodi kako su prije Kombola jedini autori koji su pobrojali Bogašinovićkin rad Đuro Šurmin u *Povjesti književnosti hrvatske i srpske* iz 1898. godine i Pavle Popović u *Pregledu srpske književnosti* iz 1927.
[15] Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Matica hrvatska, Zagreb, 1961, str. 344.
[16] Marin Franičević, Franjo Švelec, Rafo Bogišić, *Povijest hrvatske književnosti: od renesanse do prosvjetiteljstva*, knjiga 3, Liber – Mladost, Zagreb, 1974, str. 346.

književnicama, mahom među književnim povjesničarkama. Tako su Nada Beritić, Dunja Fališevac, Slavica Stojan i Lahorka Plejić člancima i studijama o Lukreciji Bogašinović objavljivanim devedesetih godina prošlog stoljeća u različitim časopisima utrle put istraživanju života i stvaralaštva te dubrovačke pjesnikinje.

Slobodan Prosperov Novak prvi je autor koji u svojoj *Povijesti* Lukreciji Bogašinović posvećuje nešto više od jedne stranice. Ukratko donosi prikaz Lukrecijina života i šturu ocjenu njezinih tekstova te u najvažnijim crtama iznosi tematsko-motivsku analizu. Povezuje Bogašinovićkine tekstove sa životom obilježenim dugotrajnim očevim izostankom, pronalazeći u takvoj sudbini glavni motiv njezinih spjevova. Međutim, Prosperov Novak spominje se i Bogašinovićkine popularnosti među čitateljima starog Dubrovnika: »Premda niti jedno nije tiskala, bila je Lukrecija Bogašinović među najčitanijim književnicama svojega doba u Dubrovniku (...) Čitatelji su voljeli njezine redukcije koje su im bile bliske zbog idiličnosti kojom su prikazivani biblijski sadržaji i vrline protagonista«.[17] Da je struka osvijestila važnost dubrovačkih književnica pokazuje i Dubravko Jelčić. Naime, on je *Povijest hrvatske književnosti* objavio 1997. godine, ali u njoj ne spominje Lukreciju Bogašinović kao ni druge dubrovačke spisateljice. Međutim, u drugom proširenom izdanju iz 2004. godine ne propušta spomenuti (uz Anicu Bošković) Lukreciju Bogašinović kao unuku Petra Bogašinovića, u kratkom ulomku navodeći svu njezinu bibliografiju, uz opasku kako joj djela nikada nisu tiskana, ali su sačuvana »u brojnim prijepisima u Dubrovniku, Zagrebu i Orebiću«.[18] Međutim, Miroslav Šicel u *Povijesti hrvatske književnosti* koja je tiskana iste 2004. godine ne spominje ni Lukreciju Bogašinović niti druge dvije njezine suvremenice. Takva je sudbina Lukrecije Bogašinović u različitim povijestima hrvatske književnosti do 21. stoljeća.

Veću pažnju Lukrecija dobiva tek u radovima ženskog dijela struke u novom tisućljeću. Godine 2007. Lahorka Plejić Poje, nakon detaljnog proučavanja opusa Lukrecije Bogašinović, magistarskog rada i nekoliko članaka na tu temu, prvi put priređuje za tisak sva djela Lukrecije Bogašinović. Dunja Fališevac iste godine objavljuje studiju *Žensko i muško pismo u hrvatskoj ranonovovjekovnoj književnosti* u kojoj se dotiče i pjesničkog rada Lukrecije Bogašinović, a Lidija Dujić u knjizi *Ženskom stranom hrvatske književnosti* u ugledno društvo

[17] Slobodan Prosperov Novak, *Povijest hrvatske književnosti: od Bašćanske ploče do danas*, Golden marketing, Zagreb, 2003, str. 157.
[18] Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2004, str. 95.

hrvatskih spisateljica ne propušta smjesiti i Lukreciju Bogašinović. Pritom, iako tek kratko pobrojavši njezine radove, Dujić napominje kako je Dunja Fališevac u radovima Lukrecije Bogašinović prepoznala elemente budućega ženskog pisma.

3. PJESNIČKA DJELA LUKRECIJE BOGAŠINOVIĆ

Kada je Lukrecijina bibliografija nakon Appendinija popunjena, obuhvaćala je pastirsku eklogu *Razgovor pastirski vrhu porođenja Gospodinova* te spjevove *Posluh Abrama patrijarke*, *Život Tobije* (u nekim prijepisima naslovljen kao *Život Tobin i njegova sina*) i *Život Jozefa patrijarke*, koji se ponekad navodi pod naslovom *Očitovanje Jozefa pravednoga*. Svi Lukrecijini sastavci nastali su u poodmaklim godinama njezina života, a vremenski okvir nastanka stvoren je zahvaljujući podacima na naslovnicama različitih prijepisa. Kronološki prva djela *Posluh Abrama patrijarke* i *Život Tobije* spjevala je 1763, godinu nakon toga napisala je *Razgovor pastirski vrhu porođenja Gospodinova*, a posljednje djelo joj je *Život Jozefa patrijarke*, čiji prijepisi otkrivaju 1770. kao godinu nastanka spjeva. Iako Appendini navodi da je Lukrecija ispjevala i neke pjesme, ta tvrdnja do danas nije potkrijepljena dokazima, stoga se bibliografski popis Lukrecijinih radova nije mijenjao. Nadahnuće je pronalazila u Bibliji i religioznom životu, a poticaj su joj mogli biti neki dubrovački crkvenjaci ili časne majke u potrazi za primjerenim štivom za dubrovačke *dumne*.

3.1. Usporedba s biblijskim predlošcima

Kako je poznavanje Biblije stoljećima bilo rezervirano za povlaštene pripadnike društva, literarne obrade biblijskih sadržaja na narodnome jeziku bile su način da se kanonski tekst predstavi širem sloju društva. Rijetko su te obrade vjerno slijedile predložak. Različite su intervencije u sadržaj bile način da autori približe biblijski svijet ovozemaljskom, da likove iz kanona učine imitabilnima i u konačnici da lakše prenesu moralnu pouku. Iznimka nije ni Lukrecija Bogašinović. Nadahnuće je uglavnom pronalazila u Starom zavjetu, a svakoj od priča koje je obradila dala je osobni pečat.

Posluh Abrama patrijarke temeljen je na izvještaju iz *Knjige postanka* naslovljenom *Bog kuša Abrahama*. U Bibliji je ta epizoda Abrahamova života ispričana u 22. poglavlju u tek 19 redaka. Lukrecija međutim u nju intervenira opsežnim fabulativnim proširenjima. Poštujući slijed biblijskih zbivanja, autorica priču obogaćuje ljudskim reakcijama, problematizirajući mjesta o kojima Biblija šuti: Abrahamovu bol zbog onoga što Bog od njega zahtijeva, propitivanje vjere, opravdanost Božjega zahtjeva te odnos između Sare i Abrahama.

Uvođenjem Sarina lika u spjev, otvorila je prostor dramatičnim, emotivno nabijenim dijalozima. Posebnu je pozornost posvetila oblikovanju Izakova lika, koji je u biblijskom predlošku zanemaren. Zbivanja je smjestila u svakodnevicu običnih ljudi, prikazavši ih rastrgane između osjećaja straha, nemoći i dužnosti. Spjev se od kanonskog teksta razlikuje i formom: prozu kojom je događaj donesen u Bibliji Lukrecija je zamijenila stihom. Usto, monotnu reportažu sveznajućeg pripovjedača Lukrecija razbija opširnim dijaloškim dionicama, ali je pripovjedno lice zadržala kao komentatora i konektora među dijalozima.

Spjev *Život Tobije* Lukrecija je ispjevala na temelju *Knjige o Tobiji* koja obuhvaća 14 poglavlja. Vjerno prateći priču, u linearnoj je fabuli iznijela cijelu povijest Tobijina života, intervenirajući u prototekst više na razini forme nego sadržaja. Za razliku od poglavlja unutar kojih je formiran sadržaj u Bibliji, Lukrecija spjev dijeli na pet pjevanja. Pripovjedne perspektive koje se u izvornom tekstu neprestano izmjenjuju autorica je ustalila davši prednost poziciji sveznajućeg pripovjedača. Narativni tijek koji je u Bibliji prekinut Sarinom molitvom Bogašinović je ostavila netaknut. U biblijskom tekstu, naime, najvažniji trenutak jest onaj u kojemu Tobija i Sara upućuju molitve Bogu, što je vremenski izjednačeno. Na taj se način ostvaruje dvoscenski prizor: čitatelj dobiva uvid u skrušenu molitvu obaju likova koje istodobno dopiru do Boga. Zahvaljujući tome stječe se dojam da je Božja intervencija motivirana usklađenošću molitvi:

> *Obje molitve bijahu uslišane pred Slavom Gospodnjom. I bi poslan Rafael, anđeo Gospodnji, da ih oboje izliječi*. (Tob 3, 16)

Bogašinović, naprotiv, poštujući narativni tijek djela, Sarinu molitvu smješta kronološki nakon Tobijine, pozicionirajući je u središnje mjesto spjeva, čime se bitnije udaljava od prototeksta. Autorica donosi uvid u Raguelov dom, potanko opisujući teško duševno stanje u koje je njegova obitelj zapala. Dolaskom Tobije u njihov dom započinje dionica koja mijenja cjelokupnu atmosferu, apostrofirajući radost svadbenoga veselja i elaborirajući topao i duboko emotivan oproštaj roditelja i kćeri. Tako je u trećem pjevanju Bogašinović biblijskoj priči dala sentimentalnu dimenziju koja je omekšala dokumentarnost biblijskoga gradiva. Ostatak djela ponovno vjerno slijedi predložak, sadržajno se ne razlikujući bitno od biblijske pripovijesti.

Fabulu trećega spjeva Lukrecija je također preuzela iz *Knjige Postanka*, obrađujući priču o Josipu naslovljenu *Povijest Josipa i njegove braće* koja obuhvaća poglavlja 37. do 50.

Bogašinović ne preuzima sva poglavlja, nego se oslanja na priču ispričanu od 37. do 45, izostavljajući u potpunosti 38. poglavlje koje tematizira Judu i Tamaru. Plejić Poje ističe kako je tim izostavljanjem sačuvana dramska linija priče, koju Bogašinović učvršćuje odmjerenim izostavljanjem suvišnih detalja i epizoda. Izuzev toga, *Život Jozefa patrijarke* slijedi biblijski prototekst čak u većoj mjeri nego *Život Tobije*, mjestimice ostavljajući dojam da »pojedini biblijski odlomci kao da su samo verzificirani«.[19] Radnja prati život naslovnog junaka od djetinjstva do zrelih godina, a kao i u prethodna dva spjeva, autorica je brojnim retoričkim proširenjima dala vlastiti pečat obradi starozavjetne pripovijesti. Jedina je istaknutija intervencija nagovještaj dolaska sina Božjega. Apostrofirajući rođenje Isusa Krista, autorica je uspostavila vezu s Novim zavjetom, »podsjećajući na važnost Kristova dolaska među ljude i na značenje njegove smrti na križu«:[20]

Doveo me si zemlju u ovu
da gospodim svijem ljudima,
spasiteljom mene zovu,
jer pripravih hranu njima.

Sada moja svijes goneta,
kom ti objavi više znanje,
da spasitelj do' će od svijeta,
ki je naše stavno ufanje. (s. 1705–1712)[21]

Iako Josip Lukrecije Bogašinović nije prefiguracija Isusa Krista, povezivanje starozavjetnoga gradiva s novozavjetnim za Lukreciju je moglo biti važno kako bi čitateljima pružila prikladnu kršćansku interpretaciju događaja iz Staroga zavjeta te kako bi se izbjegla moguća kriva tumačenja.

Pastirska ekloga *Razgovor pastirski vrhu porođenja Gospodinova* jedino je djelo temeljeno na novozavjetnoj priči. Tematizira rođenje Isusa Krista prema Lukinu evanđelju koje opsegom obuhvaća tek jedan ulomak 2. poglavlja, ali je zahvaljujući važnosti tog događaja i njegovu živopisnom prikazu poslužilo kao nadahnuće brojnim dramskim uprizorenjima. U skladu s izvještajem, u Lukrecijinoj pastorali događaje iznosi pripovjedač u trećem licu koji ima funkciju povezivanja prizora i dijaloških dionica, a mjestimice se javlja i u ulozi komentatora. Radnju je autorica premjestila na dubrovačko tlo, a judejske pastire zamijenila je mladim

[19] Lahorka Pejić Poje, nav. dj., str. 18.
[20] Lahorka Plejić Poje, nav. dj., str. 20.
[21] Lahorka Plejić Poje, nav. dj., str. 151. Svi navodi iz djelâ Lukrecije Bogašinović bit će citirani po tome izdanju.

pastirima i pastiricama kojima je dala pastirska imena. Međutim, izravna veza s biblijskim tekstom tu prestaje. Autorica je najveći dio djela iskoristila za religiozno-moralne pouke koje je iznijela pretežno kroz iskaze pastirica.

3.2. Žanr i forma

Nevelik opus Lukrecije Bogašinović žanrovski nije pretjerano raznolik. Čine ga, kao što je spomenuto, tri spjeva starozavjetne tematike i božićna pastirska ekloga.

Spjevovi *Posluh Abrama patrijarke*, *Život Tobije* i *Život Jozefa patrijarke* jedini su spjevovi koji obrađuju teme iz Starog Zavjeta u staroj dubrovačkoj književnosti. Kao gradivo različitih narativnih stihovanih djela češće su se uzimali životopisi raznih svetaca ili prizori iz Evanđelja. Po tome su spjevovi Lukrecije Bogašinović originalni, iako je starozavjetno gradivo za kojim je posegnula već imalo imprimatur u talijanskoj i dubrovačkoj književnosti, ali u drugim žanrovima. Prema podrijetlu gradiva nedvojbeno pripadaju biblijskoj epici, no Plejić Poje ističe da odrednica *život* u naslovima spjevova o Tobiji i Josipu ukazuje i na bliskost tih tekstova sa stihovanim hagiografijama. Naime, glavna im je funkcija tumačenje života osoba koje služe kao moralne vertikale i primjer za nasljedovanje, čime im zadaća postaje jednaka zadaći svetačkih životopisa.

Ne može se sa sigurnošću reći koji je od dva spjeva koje je Lukrecija ispjevala 1763. godine nastao prije, no zbog opsega smatra se kako je *Posluh Abrama patrijarke* prvo njezino literarno djelo. *Posluh Abrama patrijarke* sastoji se od 760 stihova raspoređenih u 190 osmeračkih katrena. Česti dijalozi među likovima razbijaju narativnu monotoniju, čineći tekst bližim dramatizaciji. Spjev započinje najavom teme koju iznosi sveznajući pripovjedač i upozorenjem na vječne muke koje čekaju one što se oglušuju o Božju volju:

> *A oni ki se Bogu ogluši*
> *i svoje volje ne satire,*
> *vijek će kušat u svôj duši*
> *gorke jade i nemire.*
>
> *Neka izgled bude njemu*
> *Abram kako djelovaše*
> *i za ugodit privišnjemu*
> *sama sebe satiraše.* (s. 5–12)

Imajući na umu da je Lukrecija pisala za žensku i slabije obrazovanu publiku, takav se način otvaranja spjeva može tumačiti i kao instrukcija recipijentu za pravilno čitanje i tumačenje. Mnogo je prostora Lukrecija posvetila razgovorima između Abrama i Sare prije odlaska na goru i razgovoru između Abrama i Izaka prije žrtvovanja. Opširnim dijalozima između žene i muža i oca i sina autorica je *prizemljila* biblijske likove, a u formalnom smislu pridala spjevu obilježja dramskog teksta. Na kraju spjeva pripovjedno se lice mijenja u prvo lice množine, zaključujući da starozavjetna obitelj ima biti uzor svim vjernicima, a u posljednjim stihovima autorica prepušta daljnja tumačenja razumnijima i obrazovanijima od nje, implicitno demonstrirajući kršćansku skromnost i poniznost.

Život Tobije znatno je opsežniji od *Posluha Abrama patrijarke*, stoga se logičnim čini zaključak da je nastao nakon njega. Sastoji se od čak 1684 stiha, također vezana u osmeračke katrene kojih je ukupno 421. Iako je žanrovski riječ o spjevu, djelo karakterizira svojevrsna hibridnost. Plejić Poje ističe znakove koji bi *Životu Tobije* pridali status epa: podjela na pjevanja, sveznajući pripovjedač, linearna fabula, invokacija i indikacija teme u prvom pjevanju; no zbog vjernosti biblijskom predlošku moglo bi ga se nazvati i parafrazom. Također, naslovom djela (*život*) te atributima sveca koje je Lukrecija Tobiji pridodala djelo se približava žanru stihovane hagiografije. Spjev je podijeljen u pet pjevanja i jedino je Lukrecijino djelo koje je na taj način uobličeno. Pripovjedač je sveznajući u trećem licu jednine koji radnju ispjevava kronološki i po tome se bitno razlikuje od biblijskoga predloška u kojemu se izmjenjuju različiti pripovjedači. Tek se pri kraju spjeva mijenja govorna perspektiva iz trećeg lica jednine u prvo lice množine kako bi se izrekla zaključna molitva koja eksplicitno naglašava poruku i namjeru djela: podsjećanje na grešnost i poticaj na učvršćivanje vjere.

Život Jozefa patrijarke posljednje je i najopsežnije djelo Lukrecije Bogašinović. Život tog starozavjetnog lika Lukrecija je ispjevala kronološki, vjerno prateći biblijski slijed događaja, što je rezultiralo s 1996 stihova ili 499 osmeračkih katrena. Dijaloške i monološke dionice zauzimaju važno mjesto u karakterizaciji likova, ali i intenziviranju didaktičko-pedagoške dimenzije teksta. Ti su postupci jednako važni i u dvama prijašnjim spjevovima. I u tom spjevu dolazi do promjene pripovjednog lica na samom kraju, kada se sveznajuća pripovjedačka perspektiva mijenja u autorsko »mi« kako bi se izrekla konačna molitva kojom se uokviruje cilj djela – ojačavanje čitatelja u vjeri:

Molimo te, kralju od nebi,
dopusti nam da želimo,
vidjet dobra, ka su u tebi,
da svijet ovi potlačimo. (s. 1993–1996)

Razgovor pastirski vrhu poroñenja Gospodinova jedini je dramski tekst u Lukrecijinu opusu. Svojom se temom i likovima te formom uklapa u žanr božićne pastorale i prema Plejić Poje posljednje je djelo toga žanra u staroj dubrovačkoj književnosti. Prvi je pastoralni prikaz Kristova rođenja u Dubrovniku popularizirao Mavro Vetranović, čije je *Prikazanje od poroda Jezusova* izvedeno 1537. godine. Prema Marković, to je »najreprezentativnije i ujedno najliterarnije djelo te vrste (...) poslužilo (...) kao primjer svim drugima koja su kasnije u nas nastajala gubeći na svojoj originalnosti a i na pjesničkoj vrijednosti«.[22] Nakon njega interes za božićnim pastoralama nije jenjavao pa su tako srodna djela prije Bogašinović pisali Antun Gleđević, Josip Betondić te dvije književnice: Anica Bošković i Benedikta Gradić. Okosnica radnje uvijek je ista, ali Lukrecijina pastorala razlikuje se po tome što je pisana kao narativno djelo, bez didaskalija. Poveznica između pojedinih prizora i iskaza likova jest pripovjedač u trećem licu koji se u najvećoj mjeri javlja na početku i na kraju pastorale, a Plejić Poje iz te činjenice izvodi zaključak da je »djelo namijenjeno ponajprije čitanju, a ne izvođenju«.[23] Međutim, književni povjesničari slažu se da je Lukrecijina pastorala najvjerojatnije zamišljena za izvođenje na pozornici, čemu kao potvrda služi dijaloški okvir unutar kojega komuniciraju likovi. Cijela je pastorala ispisana u 1504 stiha, odnosno u 376 osmeračkih katrena unutar kojih se izmjenjuju dijaloške dionice i komentari sveznajućeg pripovjedača, s javljanjem pripovjedača u prvom licu na kraju djela.

3.3. Tematsko-motivska razina

Tekstovi religiozne tematike imali su dugu tradiciju u dubrovačkoj književnosti, stoga ne čudi što su i prve književnice posezale za biblijskim predlošcima, pišući djela tradicionalna i u tematskom i u žanrovskom smislu. Međutim, Dunja Fališevac napominje kako se ti tekstovi razlikuju od drugih djela iste vrste među ostalim i zbog svoje namjene: »Budući da pišu za neobrazovaniju žensku čitalačku publiku, a osobito za žensku mladež, kako onu u samostanima, tako i za svjetovnu žensku publiku, ta je književna produkcija obavila

[22] Zdenka Marković, nav. dj., str. 271.
[23] Lahorka Plejić Poje, nav. dj., str. 21.

demokratsku ulogu u kulturnom životu grada«.[24] Iznimka nisu ni tekstovi Lukrecije Bogašinović. Nadahnuće za spjevove pronalazi u Starom zavjetu, a jedino je u pastorali obradila novozavjetni događaj – rođenje Isusa Krista.

Temu spjeva *Posluh Abrama patrijarke* Lukrecija je preuzela iz *Prve knjige Mojsijeve,* usredotočivši radnju na tek jednu epizodu iz Abrahamova života – žrtvovanje Izaka. Izvješće o tom događaju u Bibliji je vrlo reducirano, no Lukrecija, kao i njezini prethodnici koji su obradili istu temu, iznalazi materijala za obradu i elaboraciju u svemu onome što u Bibliji nije rečeno. Tako je u Lukrecijinu djelu problematiziran Abrahamov odnos s Bogom, sinom, ali i ženom Sarom. U dijaloškim prizorima, koji zauzimaju najveći dio spjeva, Abraham i Sara psihološki su ocrtani, prikaz njihova bračnog odnosa vrlo je realističan i blizak odnosu svakodnevnih ljudi, a muče ih jednostavni osjećaji i sumnje koji su čest suputnik života običnih smrtnika. Na taj je način Bogašinović uspjela demistificirati starozavjetnu priču i neke od dalekih biblijskih likova učiniti bliskim, prisnim i sličnim svojim čitateljima. I u ostala dva spjeva Lukrecija se poslužila istim postupcima u oblikovanju likova i njihove zemaljske vjerodostojnosti.

Život Tobije prati Tobijin život kronološki, s prvim i posljednjim pjevanjem koja u većoj mjeri tematiziraju opća mjesta vjerske pouke: prolaznost života, važnost skromnosti i strpljenja te Božje milosrđe i dobrotu. Ostala pjevanja funkcioniraju kao dramski nositelji radnje, dinamični i napeti. Svojstveno epici, u prvih šest katrena Lukrecija otvara spjev indikacijom teme i svojevrsnom invokacijom božanstva, no ograđuje se od svjetovne epike zazivom Božjeg zagovora i naglašavanjem da je namjera njezina djela veličanje Tobijinih postupaka:

> *Nedobitne neka slave*
> *vitezove druzi od boja,*
> *a moje će bit zabave,*
> *Tobija, hvalit djela tvoja.* (s.1–4)
>
> *(...)*
>
> *sada od duše momu uboštvu*
> *ne krati se pomoć dati*
> *i od grijeha mojih mnoštvu*
> *milosrdje izpitati.* (s. 21–24)

[24] Dunja Fališevac, nav. dj., str. 136.

Plejić Poje zaključuje da početni stihovi *Života Tobije* otkrivaju Lukrecijinu želju za stvaranjem pandana svjetovnoj, povijesnoj epici u kontekstu religioznog iskustva svijeta. Glavni lik kojega djelo prati u tom se smislu može čitati kao religijski junak koji vjerniku pruža primjer za nasljedovanje i priprema ga za trenutak posljednjega suda. Njegova je moralno-didaktična uloga naglašena raznim retoričkim proširenjima u kojima se povlači paralela između drugih starozavjetnih osoba, čime je naglašena pouka o važnosti pobožnosti i Božjoj pravednosti. Spjev u konačnici završava molitvom koja nije u izravnoj vezi s radnjom, koja međutim podrctava glavnu svrhu spjeva: podsjećanje na grešnost, smrtnost, pobožnost i poslušnost.

Život Jozefa patrijarke također preuzima starozavjetnu tematiku često obrađivanu u hrvatskoj staroj književnosti. Zbog privlačnih motiva kojima priča u Bibliji obiluje te situacijama u kojima se Josip nalazi, a u kojima se može pronaći i svakodnevni čovjek (bratska ljubomora, želja za putovanjima u daleke zemlje, ljubavni odnosi, usponi i padovi koji prate lik), ta je biblijska pripovijest bila čest predmet literarnih obrada. Lukrecija Bogašinović uglavnom slijedi biblijski predložak, izbacujući tek mjestimice epizode koje bi narušile liniju kanonskog teksta. Život glavnog lika prikazan je kao u Bibliji, od djetinjstva do zrelih godina. Kao i likove u prijašnjim djelima, Lukrecija je lik Josipa najprije visoko vrjednovala autorskim komentarom, a naknadno je okarakterizirala lik postupcima i govorom, pri čemu dijalozi i monolozi zauzimaju važnu ulogu.

Napisano kao božićna pastorala, *Razgovor pastirski vrhu poroženja Gospodinova* posljednje je djelo tog žanra u staroj dubrovačkoj književnosti. Ta je pastorala jedino Lukrecijino djelo koje je aktualizirano u suvremeni svijet i lokalizirano u dubrovačko područje. Likovi u pastorali su, u skladu sa žanrom, pastiri i pastirice koji su okarakterizirani jednakim postupcima kao i likovi u spjevovima: pripovjedačevim komentarom te govorom. Tekst tematizira Kristovo rođenje iz perspektive pastira, ali radnja je neuobičajeno statična za pastoralni žanr. Umjesto na opisivanje ambijenta i reakcije pastira i pastirica na vijest o rođenju Boga-čovjeka, Lukrecija je usmjerena na iznošenje religiozno-moralne pouke kroz likove. Ta pouka sasvim je jasno upućena djevojkama jer je glavni motiv koji se provlači kroz razgovor pastirica važnost očuvanja čistoće i zagovaranje redovničkog života:

Trijeba biće od čistoće
sasma izvrsno da je u sebi,
od Djevice kada hoće
porodit se kralj od nebi.

Zato i ja mû čistoću
za milija Bogu biti
njemu samu na čâs hoću
sve mê vijeke posvetiti. (s. 157–164)

Stoga se u pastorali spominju neki likovi čija djela trebaju poslužiti kao opomena o ljudskom grijehu i prolaznosti zemaljskih stvari: Adam i Eva, Salomon i David te Jakovljeva kći Dina. Kroz njihove primjere autorica šalje jasnu poruku o Božjoj ljubavi kao jedinom i trajnom utočištu te u tom smislu samostanski život jedinim logičnim i ispravnim odabirom. Plejić Poje u navedenim postupcima pronalazi dokaz da joj je poticaj za pisanje mogao doći od nekoga dubrovačkog svećenika ili redovnika. Općenita je atmosfera cjelokupne pastorale više korizmena i pokajnička nego božićna i radosna. Kroz svaki lik provlači se osjećaj kajanja i straha od smrti i Božjeg suda, čak i nakon primitka radosne vijesti o Kristovu rođenju:

Čujuć pastijer prave istine
koje slavna Djeva izreče,
skončava se, blijedi i stine,
ledeni ga znoj obteče.

Božjega se straši suda,
cijeni on težak grešnik da je,
plače i cvili djela huda,
bez krivine svê se kaje. (s. 401–408)

Upravo zbog istiskivanja klasičnih pastoralnih elemenata iz djela i koristeći se pastoralnim žanrom u svrhu promicanja redovničkog života i vjersko-moralnih načela, djelo se ne može nazvati božićnom pastoralom u klasičnom smislu, ali je ipak ostalo posljednji primjer toga žanra u staroj dubrovačkoj književnosti.

3.4. Tragom Lukrecijina svjetonazora

Nabožna djela Lukrecije Bogašinović imaju naglašenu moralno-didaktičnu funkciju. Pišući za uglavnom neobrazovane čitatelje, odabirala je teme koje su mogle prenijeti poruku. U težnji da vjeru što bolje približi i istumači onima kojima je to bilo potrebno, posegnula je za

starozavjetnim predlošcima koji su svima bili poznati, a zatim je biblijskim likovima dala obilježja običnoga čovjeka. Kanonska mjesta Staroga zavjeta Lukrecija je obojala domicilnom atmosferom, smjestivši likove u obiteljsko okruženje i suočivši ih s problemima i sumnjama koje muče jednostavne ljude. Radnja je njezinih djela gotovo uvijek motivirana obiteljskim odnosima. Postupci su to koji su vjerojatno bili odmjereni i proračunati jer je Lukrecija dobro razumjela svoje sugrađane. Shvativši da će božanski nauk i važnost duhovnog življenja najlakše razumjeti kroz situacije i motive koji su im bili poznati, nije se ustručavala proširivati kanonski tekst i propitivati Božje zahtjeve. Činila je to promišljeno, u konačnici potkrjepljujući ispravnost Božjih postupaka i svrhovitost ljudskih kušnji i muka.

Jedan od najvažnijih likova u Bibliji i stup na kojemu počiva judeo-kršćanska religija, Abraham, u prikazu Lukrecije Bogašinović čovjek je s kojim se može identificirati svaki čitatelj. Nakon što sazna da mora žrtvovati jedinoga sina Izaka, njegova je reakcija potpuno čovječna – muče ga sumnje:

> *Moj će dragi sin umrijeti,*
> *a ja inoga nemam roda,*
> *čini mi se u pameti*
> *čudnovita ovo zgoda.* (s. 47–52)

Međutim, Abram se odupre sumnjama i odluči izvršiti Božju volju, ali na odlasku se suočava sa suprugom Sarom kojoj je iznenadni noćni poziv sumnjiv. Iako i sam na teškim mukama, Abram uspijeva uvjeriti Saru da ne postoje razlozi za zabrinutost, a upravo je mjesto razgovora između supružnika prepoznatljiva situacija bračnog života. Dinamičnim supružničkim raspravama Lukrecija je možda najuvjerljivije ocrtala obične ljude, supružnike i roditelje suočene sa svakodnevnim strahovima, a ponovila je to i u drugim svojim djelima. Jednako je uspješno oblikovala lik Izaka, djeteta koje ne želi umrijeti i koje se smrti boji, pogotovo kada dolazi od očeve ruke, ali i tu situaciju pjesnikinja koristi kao primjer da je čak i u trenucima najvećega straha nužno prepustiti se Božjoj volji i u potpunosti se podčiniti njegovim zahtjevima. Međutim, lik Izaka Lukrecija koristi kako bi prenijela još jednu poruku osim one o poslušnosti i pokornosti, a to je poruka o ljubavi prema roditeljima. Lukrecijin Izak izražava zabrinutost za majku kada bude saznala za njegovu smrt, ali jednako tako strahuje i kako bi se njegova majka mogla odnositi prema ocu sazna li da ga je on ubio. Stoga moli oca da joj slaže o načinu na koji je preminuo, a kada im bude objavljeno da Izakova žrtva nije potrebna, iz ljubavi prema majci predlaže ocu da pošalju glasnika koji će joj što

prije javiti da su oboje dobro. Elaboracija Izakove ljubavi prema roditeljima zauzima važno mjesto u spjevu jer je ta ljubav metafora uzorite ljubavi vjernika prema Bogu. U liku prestrašenog, ali poslušnog djeteta Lukrecija konkretno ocrtava odnos na relaciji čovjek – Bog. Upravo zbog međusobne ljubavi i razumijevanja, ali najviše zbog potpune poslušnosti Bogu, Abraham i njegova obitelj bili su od Boga nagrađeni. To su odlike zbog kojih je ta obitelj reprezentativan primjer za prenošenje onih poruka o obiteljskom i vjerskom životu koje su Lukreciji bile važne.

Život Tobije priča je o čovjeku koji je cio život činio dobro drugima i postupao u skladu s Božjim zakonima, a kojega je spletom okolnosti snašla nesretna sudbina. Funkcija je iznošenja njegove povijesti, prema Bibliji, demonstracija snage »koju ima milostinja i kako pravda spašava« (Tob 14, 11). Suočen sa sljepoćom i gubitkom materijalne sigurnosti, Tobija pod pritiskom supruge i rodbine šalje sina po naplatu dugova iz prošlosti:

On izgubi vid od oči
i bogatstva svoja mnoga,
nu mu vidjet to uzroči
čudnovite dare od Boga.

Smućen starac jednomkrati,
za odložit tuge svoje,
poče sinu spovijedati
srca svoga nepokoje. (s. 345–352)

Teškoće zemaljskoga života koje je taj biblijski lik iskusio čitateljima su zacijelo bile prepoznatljive, od materijalne propasti, nenaplaćenih dugova, izostanka potpore i utjehe u obitelji te straha zbog neizvjesnosti djetetove sudbine. Sve je to učinilo protagonista spjeva likom s kojim se recipijent lako mogao identificirati. Iako je Tobija vjerno slijedio Božje zakone, njegov je lik poslužio kao primjer da Bog kuša svakoga:

Bog ko ćaćko dragi i mili
kara djecu svû za bolje,
da se ne bi raspustili
i živjeli na svê volje. (s. 309–312)

Dijaloške dionice Lukrecija je ponovno iskoristila kako bi likove prikazala što realnijima, a kroz lik Tobijina sina oprimjeruje poštovanje i poslušnost prema roditeljima, apostrofirajući poštovanje, poslušnost i ljubav prema božanskoj osobi kao Ocu svih ljudi. U završetku spjeva

autorski glas progovara kritički o kolektivu kojemu je spjev namijenjen, upućujući konačnu molitvu kojom se iskazuje nada u Božje milosrđe iskazano prema Tobiji:

Nu različni ali mi smo,
kî bez mjere i razloga
svijet himbeni zaljubismo,
a izgubismo strah od Boga. (s. 1645–1648)

(...)

Udijeli nam pamet bistru
da u vladanju našijeh djela
uzdržimo dušu čistu
dok se dijelit bude iz tijela. (s. 1681–1684)

Djelo je nastavak autoričina nastojanja da čitatelje učvrsti u vjeri te je ponovila poruku koju je ispjevala i u *Posluhu Abrama patrijarke*, a to je podsjećanje na grešnost i nužnu poniznost.

Ni u *Životu Jozefa patrijarke* Bogašinović se nije udaljila od problematizacije obiteljskih odnosa. Umjesto na bračni život i odnos između roditelja i djece ovaj je put naglasak stavila na odnos među braćom. Ne zadirući previše u kanoniziranu priču o Josipu, Lukrecija je iskoristila lik kako bi prikazala osjećaje ljubomore, zavisti, požude, sumnje, osvete i kajanja. Međutim, način na koji se pojedinac nosi s tim osjećajima ono je što čini razliku među ljudima. Josipova braća podlegla su ljubomori i zavisti i zbog svoje su slabosti na kraju ispaštali, ali Lukrecijin Jozef, iako u jednom trenutku motiviran željom za osvetom, s vremenom nadilazi te osjećaje i oprašta braći, velikodušno ih daruje i ispovijeda ljubav prema njima. Još se jednom ističe djetinja ljubav prema roditeljima kao manifestacija čovječje ljubavi prema Bogu:

To mu rados bî najveća
kad zagrli ćajka svoga,
da ka naša bi' će sreća
ćajka uživat nebeskoga. (s. 1985–1988)

Biblijske priče koje je Lukrecija Bogašinović ispjevala odlikuju se napetošću, dinamičnošću, konkretnim lokalizacijama i likovima koji djeluju ovozemaljski. Sve su te karakteristike pružile izvrsnu podlogu za očovječenje biblijskoga iskustva, a smjestivši likove u obiteljsko okruženje, stvorivši dinamične međusobne interakcije i obojavši biblijske događaje uvjerljivim ljudskim reakcijama učinila je kanonski tekst manje apstraktnim. To je bio važan

preduvjet za prenošenje religijskih pouka običnom puku koji se oduvijek lakše identificirao s temama i događajima koji su bili bliže njegovu iskustvu svijeta. Pokazatelj je to da je Lukrecija dobro poznavala i razumjela publiku kojoj je djela namijenila.

Obiteljskom se okruženju približava (ali ga ne elaborira u mjeri u kojoj to čini u spjevovima) i u *Razgovoru pastirskom vrhu porođenja Gospodinova*. Pozadinu najvažnijega novozavjetnog događaja Bogašinović je iskoristila kako bi ukazala na čovjekovu grešnost te nužnost pokajanja. Kroz cijelo se djelo jasno provlače glavne moralne pouke koje autorica teži prenijeti. Naglasak je stavljen na važnost duhovnoga življenja, očuvanje čednosti i čistoće duha te služenje Božjoj svrsi:

JERIKA:
Zato i ja mû čistoću
za milija Bogu biti
njemu samu na câs hoću
sve mê vijeke posvetiti.

STAJKO:
Tako s Božjom ja pomoći
od malahna još djeteta
obrah živjet u čistoći
svakolika moja ljeta. (s. 161–168)

Radnja je smještena u skromnu pastirsku obitelj čiji pripadnici proživljavaju iskustvo objave Isusova rođenja. Kroz likove brata i sestre Stajka i Jerike autorica progovara o kreposti koju bi trebali jednako živjeti i mladići i djevojke jer su zemaljske stvari prolazne, samo je Božja ljubav i ljubav prema Bogu vječna i bezgranična, jedino utočište svjetovnim izazovima. Upravo zbog zagovaranja redovničkoga života djelo je, izraženije nego bilo koje drugo djelo Lukrecije Bogašinović, nedvojbeno bilo namijenjeno samostanskoj publici, posebno mladim redovnicama koje su tek pripremale zavjete čistoće. Osim promoviranja zavjeta čistoće, djelo obiluje referencama na narodnu mudrost istumačenu u kontekstu kršćanskoga nauka:

Prigoda je dub ki plodi
voće otrovno; ko ga okuša,
onemu se lasno zgodi
da boluje vijek mu duša. (s. 681–684)

Prema Fališevac, takvo je upletanje sentencija i moralno-religioznih pouka adresiranih poglavito ženskoj publici trag i začetak ženskoga pisma koji je Lukrecija nesvjesno postavila.

3.5. Ženski likovi

Lukrecija Bogašinović pisala je u maskulino doba, a uz to pisala je ciljano za žensku publiku. S obzirom na to, neupućeni čitatelj njezinih tekstova mogao bi očekivati tekstove prožete naznakama o liberalnijem društvu. Toga u Lukrecije nema. Njezini su likovi izrazito tradicionalni, patrijarhalno orijentirani i okarakterizirani u velikoj mjeri s obzirom na spol. Muški su likovi nositelji radnje, emocionalnih previranja i uzvišene pobjede nad kušnjama, moralne vertikale i svjedoci Božje mudrosti i dobrote. Ženski su pak likovi, vođeni emocijama i nagonima, često vrjednovani unutar mizoginih okvira društva i vremena u kojem su djela nastala. Plejić Poje napominje da je to posljedica »interioriziranih mizoginih stavova, usvojenih odgojem i općenito odnosom prema ženi«.[25] Iz tih se razloga u Lukrecijinim sastavcima ne čuje autorski ženski glas, osim iznimno na početku spjeva o Tobiji.[26] Ipak, mjesta na kojima uvodi ženske likove i glas koji im daje znakovita su u moralno-didaktičnom i vjersko-poučnom smislu. Pojavljuju se u pravilu kao suprotnost razboritim muškim likovima čvrste i pouzdane vjere u Božju pravednost, što kod ženskih likova izostaje. Psihološki su rijetko uvjerljivo okarakterizirani, s iznimkom Sare u *Posluhu Abrama patrijarke*.

U *Knjizi postanka* o Abrahamovoj kušnji Sara se ne spominje, ali je Lukrecija u svom prvijencu značajan prostor posvetila upravo njezinu doživljaju odlaska supruga i sina. Nije Bogašinović po tom pitanju inovativna – Saru su u svoje obrade priče o Abrahamovoj kušnji uveli neki pjesnici prije nje, ali kao i svemu ostalom u svojim djelima, Lukrecija je i tom liku dala osobni pečat. Sarino je uvođenje u fabulu motivirano Abramovom psihološkom karakterizacijom. Naime, prikazavši Abrama kao obiteljskog čovjeka opterećenog zadaćom koja mu je dana otvara se prostor za ulazak Sare kao supruge i majke koju pokreće sumnja. Pokušavši sakriti svoj i sinovljev odlazak u gluho doba noći, Abram izaziva u Sari osjećaje dubokog nemira. Njezin je lik praktičan i racionalan, ne vjeruje u Abramovu tvrdnju da je primio poziv od Boga:

Znam da je njega slušat trijebi,
nu mi je trudno vjerovati
da on u ovo doba tebi

[25] Lahorka Plejić Poje, nav. dj., str. 29.
[26] Iako joj spjevovi završavaju promjenom pripovjedne perspektive, u pravilu se ta promjena manifestira kroz pripovjedno »mi« koje apostrofira kršćansku zajednicu.

zapovijeda putovati. (s. 97–100)

(...)

Malahna bi svijes djeteta
dohitila da je privara,
kao ja neću od sto ljeta
dohititi žena stara! (s. 105–108)

Međutim, saznavši da Abram želi povesti Izaka, u njoj se bude majčinski instinkti. Iako vjernica koja ima mnogo razloga biti predana Božjim zahtjevima, pouzdanje u Boga nadvladava majčinska ljubav i potreba da zaštiti dijete. Ona sluti da nešto nije u redu, stoga počinje odgovarati Abrama od puta, osobito pokušavajući spriječiti Izakov odlazak:

Ako je tebi sila poći,
Izaka ti vodit ne dam
po ovakoj mrkloj noći,
da se brinem njim i predam. (s. 157–160)

Zahvaljujući Abramovim uvjeravanjima u nužnost pokoravanja Božjoj zapovijedi, Sara posustaje. Teška srca oprašta se sa sinom, a njezine riječi Abramu zvuče proročanski kada predviđa tugu bez Izaka u danima koji slijede. Ipak, njezina patnja biva nagrađena kada primi obavijest o sretnom povratku supruga i sina. Sara radost iskazuje velikodušnim darivanjem glasnika i sluškinje koji su joj donijeli vijest te pripremanjem gozbe za povratnike. Slavljenjem tog događaja kao da se želi istaknuti da je Sara predosjećala dramatičnost i neizvjesnost Abramova zadatka. Radost koju Abram i Sara iskazuju zbog raspleta događaja stvara realan prikaz obične ljubavi roditelja prema djetetu. Uvođenjem Sarina lika Lukrecija je intenzivirala ovozemaljski aspekt priče. Interakcijom Sare i Abrama stvorila je prizor blizak uobičajenim bračnim razmiricama, a naglašavanjem njezine majčinske zabrinutosti emotivno je obojila inače šturi biblijski izvještaj.

U *Životu Tobije* ženski likovi nisu toliko psihološki ni karakterno oblikovani kao Sara u *Posluhu Abrama patrijarke*. U skladu s biblijskim izvještajem, u spjevu se pojavljuje Tobijina žena, ali njezina je uloga mala. Za razliku od prikaza u Bibliji, koji donosi sliku o vrijednoj i požrtvovnoj supruzi Ani koja preuzima na sebe teret prehranjivanja obitelji, Lukrecija Tobijinu ženu prikazuje u negativnom svjetlu, u cijelome spjevu čak ju niti ne imenujući. Njezinu pojavnost autorica iscrpljuje u prvom pjevanju koristeći kontekst teške životne situacije da bi prikazala slabost ženska karaktera kojemu u ključnim trenutcima »ponestaje

unutrašnje stege i samosvladavanja, baš onda kad bi to bilo najpotrebnije«,[27] iznoseći oštre optužbe na račun Tobijina lika:

Ti, mahniče bez pameti,
ki si ludo sveđ živio,
koje tuge, nemir kleti
svôj si kući doradio! (s. 285–288)

Osim toga, javlja se Tobijina supruga još jednom u četvrtom pjevanju, iščekujući sinovljev povratak. Ovdje je njezin lik prikazan s više sentimentalnosti, ona pokazuje majčinsku privrženost i strahove zbog neizvjesnosti sinovljeve sudbine:

Tim njegova ćaćka kori:
»Ah, zašto ga htje poslati?
Ako njega smrt umori,
neću ni ja živa ostati.« (s. 1122–1124)

Iako je u tom kontekstu na tragu Sarina lika iz *Posluha Abrama patrijarke*, psihološki je znatno manje uvjerljiva, a negativno je prikazana i njezina bračna ljubav:

Vas si život provodio
bez razuma i bez svijesti,
i sve bitje izgubio,
sad se ubogi možeš rijeti. (s. 1133–1136)

Osim Tobijine supruge, u spjevu se pojavljuje i lik Sare, supruge Tobijina sina, djevojke kojoj su sedmorica muževa umrla u prvoj bračnoj noći. O njezinoj sudbini najprije doznajemo iz Rafaelova izvještaja mladom Tobiji, da bi u trećem pjevanju njezin lik bio karakteriziran izravnim definiranjem. Sveznajući pripovjedač uvodi čitatelja u Raguelov dom opterećen teškom i sumornom atmosferom zbog nesreće koja prati Saru. Ponukana prijekorom svoje dvorkinjice, Sara se povlači u molitvu. Sarina molitva zauzima središnje mjesto u spjevu, označavajući na neki način kulminaciju radnje. Nakon Sarine molitve, polako počinje rasplet svih događaja. Njezin je lik potpuna suprotnost liku Tobijine žene. Utjelovljuje čistoću, poniznost, skromnost i pobožnost koja liku Tobijine supruge u Lukrecijinu prikazu nedostaje:

Sara čista srca u sebi
svê je dnevi provodila

[27] Zdenka Marković, nav. dj., str. 234.

i višnjemu bješe od nebi
u svijem djelim ugodila. (s. 713–716)

Sarin lik autorica koristi i kako bi oprimjerila poštovanje i ljubav koju bi djeca trebala osjećati prema roditeljima, što ponovno funkcionira kao implicitna metafora ljubavi prema Bogu.

Treći Lukrecijin spjev *Život Jozefa patrijarke* nije obilježen nijednim značajnim ženskim likom. U njemu su tek usputno spomenute Putifarova žena i Josipova supruga. Pritom se Putifarova žena javlja kao pokretač radnje: zbog nje je Josip kažnjen i poslan u tamnicu, što ga je s vremenom dovelo do pozicije kraljeva upravitelja. U dionici koja obrađuje događaj s Putifarovom ženom moguće je iščitati i autoričin glas. Naime, ona se javlja u kratkoj sekvenci posvećenoj prijekoru ženama koje su prekršile zavjet vjernosti:

Prokleta je svaka od Boga
žena, duše ka je nečiste,
i ne ljubi druga svoga,
nego druzijeh ljubit ište. (s. 38 –388)

Josipova supruga međutim funkcionira tek kao dekoracija. Saznajemo da ju je faraon odredio za njegovu suprugu, da je bila iz ugledne obitelji, da je Josip s njom sretno živio i da mu je rodila dva sina. U tome se iscrpljuje spomen ženskih osoba u *Životu Jozefa patrijarke*, što ne čudi s obzirom na to da spjev vjerno prati biblijski predložak u kojemu ženski likovi doista ne zauzimaju mnogo prostora.

Božićna pastorala *Razgovor pastirski vrhu porođenja Gospodinova* jedino je djelo Lukrecije Bogašinović kojemu je glavni protagonist ženski lik. Iako pastirica Jerika ima muškog parnjaka u liku brata Stajka, brojnost replika ne ostavlja mjesta sumnji tko je uistinu nositelj radnje. Naime, dok Stajko ima tek 8 replika, Jerika dobiva glas u čak 13 replika. U pripovjedačevim komentarima, a zatim i Jerikinim govornim dionicama ostvaruje se njezina karakterizacija: ona je mudra, pobožna i promišljena. Njezina mudrost najviše dolazi do izražaja u dijalogu s pastiricom Sjeverkom. Sjeverka je zanimljiv i netipičan lik u djelima Lukrecije Bogašinović. Nije okarakterizirana ni pozitivno ni negativno, ne služi kao konkretizacija kakve biblijske metafore, nije nositelj moralne pouke niti služi kao primjer za nasljedovanje. Moguće ju je promatrati kao Jerikinu učenicu. Naime, njezin se lik ostvaruje u dijalogu s Jerikom, to su dobro argumentirane rasprave o tome što je za mlade djevojke dolično i čemu bi trebale težiti. Sjeverka je pomalo lakomislena i naivna, ali na trenutke

racionalna i razumna. Ostavlja dojam snažne, odvažne i samosvjesne djevojke koja se ne boji izreći svoje mišljenje:

JER:
Nije pristojno mladijem nami
k onolikom skupu otiti,
ako uzbudu ljudi sami,
može mnogo zla slijediti. (s. 641–644)

SJEV:
Ništa toga ne gledamo
što će druzi nas suditi,
kad mi prave svrhe imamo
u ničemu ne skriviti. (s. 653–656)

Vrhunac je njihova razgovora pomalo provokativno pitanje koje Sjeverka postavlja Jeriki:

Nu mi reci, mâ Jerika,
bih li Bogu sakrivila
kad bih mlada vjerenika
u pameti zamislila? (s. 809–812)

To pitanje izaziva Jerikinu odrješitu reakciju nakon koje slijedi refleksija o nužnosti usklađivanja volje pojedinca s Božjom voljom i prepuštanju života u Božje ruke. Jerikin je odgovor bio dovoljan da Sjeverka ustukne i prihvati Jerikino savjetovanje, a za njom je slijedio i skup pastirica. Time se djelo približava svome cilju: prenošenju vjersko-moralne pouke o kreposti, čistoći srca i zavjetovanja Bogu kao jedinom vrijednom i korisnom načinu života.

4. ZAKLJUČAK

Život u Dubrovniku u 18. stoljeću mladim djevojkama iz plemićkih obitelji nije pružao mnogo izbora. Ako su bile prvorođene kćeri u obiteljima, mogle su se nadati udaji, no ako su bile mlađe, njihova je sudbina gotovo sigurno bila samostanski život. Razlog tome leži u višestoljetnoj dubrovačkoj politici smještanja vlasteoskih kćeri (a poslije i pučanskih) u ženske *manastjere* kada financijska situacija obiteljima nije pružala mogućnost da sve kćeri udaju uz propisani miraz. Zaređivanje mladih djevojaka nosilo je i određene posljedice. Sasvim je razumljivo da nije svaka od djevojaka željela provesti život okružena samostanskim zidinama. Često bivajući prisiljene na zaređenje, djevojke su mogle u sebi nositi otpor prema redovničkom životu i strogim pravilima kojima su se morale pokoravati, ne nailazeći na razumijevanje ili sluh za njihove želje, nade ili čak ambicije. Nije neobično stoga da je veličanje redovničkog života te slavljenje polaganja zavjeta čistoće postalo gotovo nužnost u dubrovačkoj svakodnevici. U tom se kontekstu javila i Lukrecija Bogašinović.

Kao jedino dijete svojih roditelja, Lukrecija je uživala određenu slobodu koja je bila rijetka za djevojke i žene onoga doba. Iako je velik dio života provela neudana, nije bila prisiljena zarediti se, a kako je kratko vrijeme provela u braku u kojemu nije bilo djece, Lukrecija je, koliko su to okviri društva dopuštali, mogla posvetiti život vlastitim interesima i ambicijama. Tako se posvetila pisanju, a njezina djela otkrivaju empatiju koju je pjesnikinja posjedovala. Tragovi o njezinu životu otkrivaju da su joj religija i duhovnost bile važne, a sastavci koje je pisala potvrđuju da je osjećala potrebe neobrazovanijih slojeva za tumačenjem biblijskog sadržaja. Pokušavajući približiti biblijske likove čitateljima, Lukrecija je pokazala da dobro poznaje čovjekov karakter, a ocrtavajući ženske likove pokazala je da razumije teškoće koje su mogle snaći žene, od djevojačkih nesigurnosti do majčinskih strahovanja. Majčinsku stranu svoga karaktera Lukrecija je najbolje pokazala u pastirskoj eklogi napisanoj za potrebe ženskoga samostana. Naglašavajući važnost života u čistoći i koristeći replike likova kako bi argumentirala prednosti redovništva, Lukrecija je pokušala pružiti utjehu djevojkama koje su u samostanu bile protivno svojoj volji. U samostanskoj atmosferi djelo koje veliča zavjet čistoće djevojčicama koje su ondje stigle prisilno moglo je pomoći da se lakše pomire sa situacijom u kojoj su se našle te da u novom životu pronađu smisao. Potreba da mladim sugrađankama olakša prijelaz iz svjetovnog u redovnički život i pruži utjehu u potencijalno

stresnom životnom razdoblju otkriva veličinu Lukrecijina karaktera. Pišući ponajprije za sugrađanke, Lukrecija je majčinski potencijal prenijela u svoje sastavke, što je njezina djela obojalo osjećajnošću koja je čitateljicama mogla pružiti toplinu i sigurnost.

Cilj je rada bio predstaviti Lukreciju Bogašinović kao jednu od malobrojnih dubrovačkih i hrvatskih pjesnikinja. Iako se struka slaže da njezina djela nemaju veliku pjesničku vrijednost, važnost je njezine pojave u tome što je sa sugrađankama i suvremenicama koje su pisale u isto doba pokazala da je u osamnaestostoljetnom Dubrovniku postojao prostor u kojemu su se mogle javiti žene kao pjesnikinje. Pišući nabožnu literaturu Lukrecija je dopirala do slojeva koji su njoj bili važni, a svojim je djelima pokušavala pružiti utjehu, poticaj ili pouku. Iako toga nesvjesna, stvorila je začetke ženskoga pisma i ženske čitateljske publike u hrvatskoj književnosti.

5. LITERATURA

Primarna literatura

1. Lahorka Plejić Poje, *Lukrecija Bogašinović: djela*, Thema, Zadar, 2007.

Sekundarna literatura

1. Francesco Maria Appendini, *Povijesno-kritičke bilješke o starinama, povijesti i književnosti Dubrovčana*, Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik, 2016.
2. Nada Beritić, *Otkrića iz arhiva: iz književne i političke povijesti Dubrovnika i Dalmacije u 18. i 19. stoljeću*, Književni krug, Split, 2000.
3. *Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.
4. Lidija Dujić, *Ženskom stranom hrvatske književnosti*, Mala zvona, Zagreb, 2011.
5. Dunja Fališevac, *Žensko i muško pismo u hrvatskoj ranonovovjekovnoj književnosti*, u: *Stari pisci hrvatski i njihove poetike* (drugo izdanje), Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007, str. 301–325.
6. Dunja Fališevac, *»Ženska književnost« u Dubrovniku 18. stoljeća*, u: *Kaliopin vrt II*, Književni krug, Split, 2003, str. 135–145.
7. Dunja Fališevac, *Pjesnikinje 18. stoljeća*, u: *Dani Hvarskoga kazališta XXI: hrvatska književnost 18. stoljeća – tematski i žanrovski aspekti*, Književni krug, Split, 1995, str. 30–45.
8. Marin Franičević, Franjo Švelec, Rafo Bogišić, *Povijest hrvatske književnosti: od renesanse do prosvjetiteljstva*, knjiga 3, Liber – Mladost, Zagreb, 1974.
9. Dubravko Jelčić, *Povijest hrvatske književnosti: tisućljeće od Baščanske ploče do postmoderne*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2004.
10. Mihovil Kombol, *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*, Matica hrvatska, Zagreb, 1961.
11. Zdenka Marković, *Pjesnikinje starog Dubrovnika od sredine XVI. do svršetka XVIII. stoljeća u kulturnoj sredini svoga vremena*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1970.
12. Lahorka Plejić, *Poetika književnog opusa Lukrecije Bogašinović*, u: *Prvi hrvatski slavistički kongres*, Zbornik radova II., Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 1997, str. 217–221.

13. Lahorka Plejić Poje, *Poetika književnog opusa Lukrecije Bogašinović*, magistarski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998.
14. Lahorka Plejić Poje, *O ženama, o djeci: marginalije uz čitanje Lukrecije Bogašinović i Pjesnikinjâ starog Dubrovnika*, u: *Knjige poštujući, knjigama poštovan: zbornik o 70. rođendanu Josipa Bratulića*, Zagreb, 2010, str. 395–406.
15. Slobodan Prosperov Novak, *Povijest hrvatske književnosti: od Bašćanske ploče do danas*, Golden marketing, Zagreb, 2003.
16. Sebastijan Slade, *Fasti litterario – Ragusini/Dubrovačka književna kronika*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2011.
17. Slavica Stojan, *Duhovni život dubrovačkih gospođa u 18. stoljeću*, Dubrovnik, 3–4, Dubrovnik, 1996, str. 120–135.

ŽIVOTOPIS

Rođena sam 27. listopada 1990. u Našicama. Djetinjstvo sam provela u Drenju, a 2005. upisala sam I. gimnaziju Osijek, u kojoj sam 2009. maturirala. Godine 2011. upisala sam preddiplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Osijeku. Godine 2014. stekla sam zvanje sveučilišne prvostupnice hrvatskoga jezika i književnosti. Iste sam godine upisala diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti. U sklopu studija u lipnju 2015. sudjelovala sam na 18. đakovačkim susretima književnih kritičara s kritičkim osvrtom knjige *Tradicija, jezik, pripovijedanje* Zoltana A. Medvea. Godine 2016. osvrt je objavljen u *Zborniku Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XVIII*. Autorica sam radijske emisije *Hrvati u očima Drugih* koja je na Studentskom radiju UNIOS emitirana u veljači 2016, a 8. ožujka 2016. emitirana je u Obrazovnom programu Hrvatskoga radija u sklopu emisije *Jezik i predrasude.*